

จะสอนวรรณคดีอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์

HOW TO TEACH LITERATURE TO ENHANCE STUDENTS' CONCEPTUAL THINKING SKILL

กิงกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล*
Kingkarn Buranasinvattanukul*

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้นำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดเชิงมโนทัศน์ให้กับผู้เรียนโดยใช้วรรณคดีเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากวรรณคดีเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ทั้งในด้านวิชาการ สังคม และเท่าทันผู้คนในสังคม โดยผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล อันเป็นทักษะสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: การสอนวรรณคดี, การคิดเชิงมโนทัศน์

ABSTRACT

This article presents a learning management for conceptual thinking development by using literature as the media in teaching. Learning literature can be the pathway to several kinds of knowledge from science, sociology to media literacy, by systematic thought process which is an essential skill in 21st century learning management.

Keywords: Thai literature instructional, Conceptual Thinking

1. บทนำ

วรรณคดีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งซึ่งเกิดจากจินตนาการของมนุษย์ ดังนั้นจึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่เป็นการศึกษาความเป็นมาของโลกของธรรมชาติ ของสิ่งที่มีอยู่เพื่อให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ และนำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จัดเป็นความรู้ที่มีทฤษฎี มีเหตุมีผล มีข้อพิสูจน์ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ทว่าวรรณคดีเป็นเรื่องของนามธรรมมากกว่ารูปธรรม เพราะต้องอาศัยจินตนาการ อารมณ์ และความคิดของผู้แต่งมุ่งสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความบันเทิง ความรู้ประสบการณ์ และแง่คิดต่าง ๆ แก่ผู้อ่านวรรณคดี ดังที่ Panya Borisutdhi (2542: 1) ได้กล่าวไว้

* Doctor of Philosophy Program in Curriculum and Instruction, Lecturer, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University.

ว่า “วรรณคดี คือ การสร้างสรรค์ทางภาษาให้เกิดผลงาน เพื่อการอ่าน การฟัง และความบันเทิงใจ ทั้งยังอาจให้ความรู้และคติธรรมเป็นผลพลอยได้อีกด้วย”

วรรณคดีจึงเป็นอาหารทางใจที่จะช่วยยกระดับสติปัญญา และจิตใจ เนื่องจากการอ่าน วรรณคดีแต่ละเรื่องนั้นมีใช้เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระจกสะท้อนภาพสังคม และความหลากหลายของมนุษย์ด้วย (Saithip Nukunkit, 1982: 3; Ruenruthai Sujjapun, 2006: 31) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Kusuma Raksamane (2004: 2) ที่ได้กล่าวว่า วรรณคดีโบราณของไทยมักมีบทบาทหน้าที่ทั้ง 2 ประการเท่าเทียมกัน หรือควบคู่กัน คือ ให้ทั้ง ความเพลิดเพลินใจ และสั่งสอนเพื่อยกระดับจิตใจของผู้ฟัง และผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการอ่าน วรรณคดี จึงทำให้ผู้อ่านทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ มีลักษณะเป็น อย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากสังคมในปัจจุบันมากนักน้อยแค่ไหน และผู้แต่งมีกลวิธีการใช้ถ้อยคำ โวหารอย่างไร จึงทำให้ผู้อ่านเข้าถึงรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้แต่งผ่านตัวอักษรได้

การเรียนรู้เรื่องราวในวรรณคดีจึงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสำรวจ และให้ความ บันเทิงในเวลาเดียวกัน จากความสำคัญดังกล่าว วรรณคดีจึงได้รับการบรรจุในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยตลอดมา โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเข้าใจ และแสดงความคิดเห็น วิจัยวรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ (Ministry of Education, 2008: 3) ฉะนั้นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดให้มีการเรียนการสอน วรรณคดีในรายวิชาภาษาไทยขึ้น ทั้งนี้เพราะการศึกษาวรรณคดีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และประโยชน์แก่ผู้ ศึกษาตามที่ Sittha Pinijphuvadol and others (1978: 4 - 5) ได้กล่าวถึงคุณค่า และประโยชน์ใน การเรียนวรรณคดีไว้ ดังนี้

1. คุณค่าทางศีลธรรม ผู้แต่งได้สอดแทรกคติ คำสอน และศีลธรรมไว้ในเนื้อเรื่อง ในคำ บรรยาย หรือในถ้อยคำสำนวน ทำให้ผู้อ่านได้รับข้อคิด และคติที่ดำรงนี้ไปโดยไม่รู้ตัว
2. คุณค่าทางปัญญา วรรณคดีทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิดเพิ่มขึ้น มีผลให้แตกฉาน ทางปัญญา ทั้งในด้านวิทยาการ ความรู้รอบตัว และความรู้เท่าทันคน
3. คุณค่าทางอารมณ์ วรรณคดีทำให้ผู้อ่านได้รับอารมณ์สุขบนบันเทิงใจจากความสะเทือน อารมณ์ต่าง ๆ ในวรรณคดี
4. คุณค่าทางวัฒนธรรม วรรณคดีทำหน้าที่ผู้สืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีก รุ่นหนึ่ง เป็นสายใยเชื่อมโยงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
5. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วรรณคดีจะนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาเป็นวัตถุดิบใน การแต่ง ทำให้ผู้อ่านได้รับรสแห่งความบันเทิงใจ ขณะเดียวกันก็ได้รับทราบเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์ของชาติด้วย แต่ทั้งนี้วรรณคดีมิใช่เอกสารทางวิชาการสำหรับอ้างอิงทาง ประวัติศาสตร์
6. คุณค่าทางทักษะเชิงวิจารณ์ วรรณคดีเป็นสิ่งช่วยผู้ผู้อ่านใช้ความนึกคิดตรองตัดสินว่า สิ่งใดดีหรือไม่ดีเป็นการฝึกฝนการใช้วิจารณ์ญาณที่ก่อให้เกิดทักษะเชิงวิจารณ์

หากแต่การเรียนการสอนวรรณคดีในปัจจุบัน ยังพบว่าเป็นปัญหาอยู่ เนื่องจากผู้เรียนไม่สนใจ หรืออยากเรียนวรรณคดีด้วยความรู้สึกชอบ แต่เรียนเพราะถูกบังคับให้เป็นวิชาที่ต้องเรียน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Ajijima Kirdpol (1996: 127) กล่าวว่า “การจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยเกิดปัญหามากมาย ทั้งนี้เนื่องจากตัวเด็กเองไม่มีความสนใจที่จะเรียน และยังเห็นว่าวรรณคดีเป็นเรื่องเพื่อฝัน” จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของการเรียนวรรณคดี

ในส่วนของผู้สอนพบว่า วิธีสอนของครูไม่เข้าใจ ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนโดยครูผู้สอนมักจะมุ่งสอนแบบอ่านเอาเรื่อง และให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีการท่องจำเท่านั้น ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bureau of Academic Affairs and Educational Standards (1996: 32) พบว่า “ครูส่วนใหญ่มุ่งสอนให้นักเรียนท่องจำเพื่อการสอบไล่ ครูบางคนขาดการค้นคว้าไม่พยายามหาเทคนิคการสอนแบบใหม่ อีกทั้งยึดการสอนแบบเดิม จนลืมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด และทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย”

จากปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หากผู้สอนละเลยการแก้ปัญหา ปล่อยให้วรรณคดีเป็นเรื่องยาก และไกลตัวผู้เรียน ในที่สุดวรรณคดีก็คงเป็นเสมือนโบราณวัตถุที่เก็บรักษาไว้ เพื่อเป็นสื่อแสดงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทางภาษาในอดีต แต่ไม่ได้รับการอ่านด้วยใจรักอย่างซาบซึ้ง และจริงจัง (Pornthip Sirisomboonvej, 2004: 4) การแก้ปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องใช้การจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถตั้งคำถามและตอบคำถามที่ตนเองต้องการทราบจากบทเรียนได้โดยการค้นคว้าและเลือกสรรข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ดังที่ Sriwilai Dorkchan (1985: 19) ได้กล่าวว่า

การเรียนการสอนวรรณคดีที่ดีจะยอมรับได้นั้นขึ้นอยู่กับวิธีสอนของครูด้วย การสอนควรจะเป็นไปในลักษณะที่นักเรียนเป็นผู้คิดค้นที่จะวิจารณ์วรรณคดีตามพื้นฐาน และประสบการณ์ของเขา เช่น นักเรียนอาจคิดค้นวิพากษ์วิจารณ์ว่า สุนทรภู่เขียนนิราศภูเขาทอง ทำไมจึงพรรณนาความโดยเอาสถานที่มาเชื่อมโยงกับชีวิตตนเอง ทั้งนี้นักเรียนอาจได้คำตอบจากการศึกษาประวัติชีวิตสุนทรภู่ว่า ชีวิตของสุนทรภู่ต้องผ่านสิ่งเหล่านั้นมาการศึกษาชีวิตผู้แต่งจึงสัมพันธ์กับการศึกษาเนื้อหา และคุณค่าของวรรณคดีคือ ข้อคิดปรัชญา และสาระอันเป็นสัจจะของชีวิต

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนวรรณคดี ควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด และคิดเป็น หากแต่ผู้เรียนจะรู้จักคิดได้นั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับผู้สอนที่เป็นผู้เลือก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณคดีมาเป็นสื่อในการสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงแนวคิด ทศนคติ ในวรรณคดี เข้าสู่กับการเรียนรู้ของผู้เรียนในปัจจุบันโดยผ่านกระบวนการกลั่นกรองทางได้ความคิดอย่างมีเหตุผล จนเกิดเป็นมโนทัศน์ได้ในที่สุด

2. เนื้อหา

หลักสำคัญของการเรียนวรรณคดี ควรให้ผู้เรียนเกิด “มโนทัศน์” เนื่องจากจะเป็น การช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะกว้าง ๆ เป็นภาพรวมเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม จนสามารถนำไปคิดเชื่อมโยงกับสิ่งรอบตัวได้ ดังนั้นการ เรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับมโนทัศน์ ดังที่ Deese (1958: 415) ได้กล่าวว่า การ คิดมโนทัศน์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียน มนุษย์จะคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับมโนทัศน์เป็นสำคัญ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Thompson (1959: 314) ที่กล่าวไว้ว่า การคิดมโนทัศน์ช่วยทำให้มนุษย์เข้าใจโลกที่เขาอาศัยอยู่ มนุษย์จะใช้มโนทัศน์ที่ เขาได้เรียนรู้แล้ว มาช่วยทำให้เกิดความคิดในการบรรยาย สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา คุณค่าของมโน ทัศน์ที่ได้จากการเรียนมิได้มีขอบเขตของการใช้เฉพาะในรูปการสื่อสาร (Communication) เท่านั้น หากยังนำมาใช้ในเชิงเหตุผลและเชิงความคิดได้อีกด้วย

การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมด้านการคิด และ ความเข้าใจของผู้เรียน เพราะมโนทัศน์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดประเภทของวัตถุหรือเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนได้อย่างมีระบบระเบียบ และลดความสับสนซับซ้อนของสภาวะลงได้ และ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความคิด และความเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับคนในโอกาสต่อไป (De Cecco, 1968: 397) แนวคิดเชิงมโนทัศน์จึงเป็นพื้นฐาน การคิดที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง เพราะถ้า หากผู้เรียนมีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการคิดเชิงมโนทัศน์ ผู้เรียนก็จะสามารถคิดในมิติต่าง ๆ ได้ เป็นอย่างดี การคิดเชิงมโนทัศน์จึงเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสติปัญญาของการคิดทุกประเภทดังที่ Surang Kowtakul (2013: 302) กล่าวว่ามนุษย์ไม่สามารถคิดได้ถ้าไม่มีมโนทัศน์เป็นพื้นฐาน เนื่องจากการคิดเชิงมโนทัศน์เป็นพื้นฐานของการคิดประเภทอื่น ๆ

ดังนั้นผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) เนื่องจากการคิดเชิงมโนทัศน์จะช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ และความสามารถเชื่อมโยงเหตุผลเชิงนามธรรมกับมโนทัศน์อื่น ๆ นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถ พิจารณาจำแนกแยกแยะสิ่งใหม่ ๆ ที่รับรู้ได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น (Kriangsak Charoenwongsak, 2006: 78 - 112) ดังที่ Klausmeier and Ripple (1971: 391) กล่าวว่า การเรียนมโนทัศน์ เป็นจุดประสงค์ที่สำคัญยิ่งของการศึกษาในโรงเรียนทุกระดับ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ด้วย เครื่องมือ และวิธีการที่ถูกต้องเป็นสิ่งทีพึงกระทำ มากกว่าการสอนให้ผู้เรียนท่องจำ เนื่องจากมนุษย์ ไม่อาจใช้ “ความจำ” ในการดักจับความรู้ซึ่งมีอย่างกว้างขวางได้สะดวกอีกต่อไป ทั้งความรู้ที่ได้จาก ความจำนั้นยากที่หยั่งยึนในตัวบุคคล ยากที่จะแนะนำออกไปใช้ และยากที่จะอธิบายอีกด้วย ดังนั้น แนวคิดเชิงมโนทัศน์จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญที่สามารถนำมาพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพการ เรียนรู้ในการอ่านวรรณคดีดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

การคิดเชิงมโนทัศน์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคลเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้บริหาร จัดการข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากมหาศาลโดยบ่งชี้ลักษณะข้อมูลแล้วจัดเป็น หมวดหมู่ของความคิดที่มีโครงสร้าง และความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบเพื่อลดความซ้ำซ้อนของ

ข้อมูลทำให้การประมวลผลทางสติปัญญามีความคล่องตัวและสะดวกยิ่งขึ้นบุคคลจึงสามารถสร้างข้อสรุปเชิงสารสนเทศ และเข้าใจสาระสำคัญของสรรพสิ่งได้อย่างรวดเร็วและชัดเจนนอกจากนี้การคิดเชิงมโนทัศน์ยังช่วยสร้างข้อมูลประกอบการตัดสินใจของบุคคลตลอดจนสร้างหลักการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องที่สำคัญที่สุดคือการคิดเชิงมโนทัศน์เป็นพื้นฐานของทักษะการคิดทุกประเภท ทั้งนี้ได้มีนักจิตวิทยา และนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายถึงกระบวนการในการสร้างมโนทัศน์ไว้ดังต่อไปนี้

DeCecco (1968: 112 – 113) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างมโนทัศน์ว่ามีขั้นตอนต่อไปนี้

1. การสัมผัส (Sensation) ผู้เรียนอาจเกิดมโนทัศน์ได้เมื่อได้สัมผัสสิ่งเร้า โดยใช้อวัยวะรับสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง
2. การรับรู้ (Perception) เมื่อผู้เรียนได้สัมผัสในสิ่งเร้าแล้วย่อมมีการแปลความหมายในสิ่งที่สัมผัสนั้น เพื่อจะได้เกิดมโนทัศน์ขึ้น
3. การจำ (Memory) หลังจากที่ได้สัมผัสสิ่งเร้าแล้วย่อมจะจำสิ่งเร้านั้นได้ว่ามีลักษณะอย่างไร
4. การจำแนกแยกแยะ (Discrimination) เมื่อผู้เรียนจำสิ่งเร้าได้แล้ว ย่อมจะพินิจพิเคราะห์เพื่อจำแนกสิ่งเร้า นั้น ๆ ว่าคืออะไร
5. การสรุปรวบยอดและการแผ่ขยาย (Generalization) หลังจากที่ได้พินิจพิเคราะห์และจำแนกเกี่ยวกับสิ่งเร้า นั้นแล้วก็จะเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจในสิ่งเร้า นั้น ๆ เรียกว่า เป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเร้า นั้น

Klausmeier (1992: 273 – 274) กล่าวว่ากระบวนการสร้างมโนทัศน์มี 4 ระดับซึ่งเป็นกระบวนการทางสติปัญญาสรุปได้ดังนี้

1. Concrete Level เป็นระดับที่บุคคลจำลักษณะพิเศษของตัวอย่างที่เป็นมโนทัศน์ได้ และกลายเป็นประสบการณ์ในเวลาต่อมา ยกตัวอย่างเช่นเมื่อเด็กสนใจนาฬิกาที่แขวนอยู่บนผนังเด็กจะจำแนก (Discrimination) นาฬิกานั้นออกจากวัตถุอื่น ๆ และสร้างภาพตัวแทนของนาฬิกาขึ้นภายในจิตใจแล้วเก็บสะสมไว้เช่นเดียวกับวัตถุหรือเหตุการณ์อื่น ๆ นักจิตวิทยาเรียกความสามารถในระดับนี้ว่า “การรับรู้” (Perception)
2. Identity Level เป็นระดับที่บุคคลสามารถระบุหรืออ้างอิงกลับไปยังความทรงจำของตนเมื่อได้พบกับวัตถุนั้นในบริบทหรือสถานการณ์ใหม่เช่นการรับฟังหรือการเห็นภาพจากตัวอย่างข้างต้นเด็กจะสามารถระบุหรือบ่งชี้นาฬิกาเรือนเดิมที่ได้ย้ายจากห้องที่พบในครั้งแรกไปอีกห้องหนึ่งในระดับนี้เด็กจะมีความสามารถในการสร้างข้อสรุป (Generalize) เพื่อใช้ระบุวัตถุที่มีการเปลี่ยนบริบทของสิ่งแวดล้อมอย่างไรก็ตามความสามารถทั้งระดับที่ 1 และ 2 ไม่ได้แสดงว่าเด็กมีมโนทัศน์เกิดขึ้นนักจิตวิทยาเรียกทั้งสองระดับรวมกันว่า “มโนทัศน์เกี่ยวกับวัตถุ” (Object Concepts)
3. Classificatory Level เป็นระดับที่บุคคลสามารถระบุได้ว่าตัวอย่างที่เป็นมโนทัศน์ซึ่งแตกต่างกันนั้นล้วนอยู่ภายในมโนทัศน์เดียวกันกล่าวคือเมื่อเด็กพบนาฬิกาเรือนหนึ่งอยู่

บนฝาผนังและอีกเรือนหนึ่งวางอยู่บนโต๊ะแม้ทั้งสองเรือนจะมีรูปร่างต่างกันแต่เด็กก็สามารถบอกได้ว่าวัตถุทั้งสองใช้บอกเวลาซึ่งแสดงว่านักเรียนเริ่มเกิดมโนทัศน์ “นาฬิกา” และสามารถสร้างข้อสรุป (Generalize) เกี่ยวกับวัตถุที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 สิ่งซึ่งมีลักษณะร่วมกันแสดงว่านักเรียนมีความสามารถในอยู่ในระดับการจำแนก

4. Formal Level เป็นระดับที่บุคคลสามารถจำแนกตัวอย่างที่เป็นมโนทัศน์และตัวอย่างที่ไม่เป็นมโนทัศน์ (Discrimination) ตั้งชื่อมโนทัศน์และอธิบายลักษณะของมโนทัศน์ได้อย่างถูกต้องรวมทั้งวิเคราะห์ความแตกต่างของตัวอย่างที่เป็นมโนทัศน์หนึ่งกับอีกมโนทัศน์หนึ่งได้จากตัวอย่างที่กล่าวมาเด็กจะมีมโนทัศน์เกี่ยวกับนาฬิกาอย่างสมบูรณ์เมื่อสามารถยกตัวอย่างของนาฬิกาเช่นนาฬิกาข้อมือนาฬิกาแดดสามารถบ่งชี้ลักษณะของนาฬิกาเหล่านั้นอธิบายความหมายและลักษณะของนาฬิกา รวมทั้งวิเคราะห์ลักษณะที่แตกต่างของนาฬิกาแขวนผนังนาฬิกาข้อมือและนาฬิกาแดดรวมทั้งจำแนกนาฬิกาที่พบจากวัตถุอื่น ๆ ได้

Wichai Wongyai (1989: 22 - 23) ได้อธิบายกระบวนการของการเกิดมโนทัศน์สรุปได้ดังนี้

1. การรับข้อมูลทางผัสสะ (Sense Data) นักเรียนใช้กลไกของประสาทสัมผัสหรือการรับรู้รับข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุบุคคลหรือเหตุการณ์
2. การจัดข้อมูลเข้าเป็นระเบียบของกลุ่มหรือพวกเดียวกันนักเรียนจะใช้กระบวนการเพินจำแนกข้อมูล (Discrimination) เกี่ยวกับลักษณะร่วมหรือลักษณะที่เหมือนกันเพื่อจัดรวมข้อมูลให้อยู่ในประเภทเดียวกัน
3. การเกิดความคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) นักเรียนเข้าใจลักษณะสำคัญหรือลักษณะร่วมของสิ่งเร้าจากกระบวนการในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2
4. การเกิดมโนภาพ (Image) นักเรียนจะจำลักษณะเฉพาะหรือแบบของสิ่งนั้นไว้ในลักษณะภาพความนึกคิดหรือภาพในใจสำหรับนำไปเปรียบเทียบกับความรู้ใหม่

Preeyaporn Wonganuttaroch (1991: 111) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นของการเรียนรู้มโนทัศน์ดังนี้

1. การเรียนรู้เริ่มต้นจากการได้รับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจากสิ่งที่ได้เห็นและสิ่งที่ได้สัมผัสมาก่อน
2. วิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลเหล่านั้น
3. ผู้เรียนจะเริ่มพิจารณาถึงลักษณะร่วมของสิ่งเร้า
4. ตั้งสมมติฐานว่าความรู้มโนทัศน์นั้นคืออะไร
5. ทดสอบสมมติฐานที่สร้างขึ้น
6. เลือกข้อสมมติฐานที่สามารถรวมกลุ่มสิ่งเร้าซึ่งมีลักษณะบางประการร่วมกันหากปรากฏว่าถูกต้องก็จะคงสมมติฐานไว้อย่างนั้นถ้าผิดจะกลับไปสังเกตและคิดตั้งสมมติฐานใหม่จนกว่าจะถูกต้อก็จะคงสมมติฐานนั้นไว้

Kriangsak Charoenwongsak (2006: 14-15) กล่าวถึงกระบวนการสร้างมโนทัศน์ว่า

1. เริ่มจากสมองรับข้อมูลเข้ามา
2. จากนั้นจะนำไปเปรียบเทียบกับต้นแบบที่มีอยู่ถ้าภาพต้นแบบใกล้เคียงนั้นมีอยู่แล้วก็จะตอบสนองหรือตัดสินใจได้แต่ถ้ายังไม่พบต้นแบบบุคคลก็จะไม่เข้าใจข้อมูลดังกล่าวแต่จะเกิดความพยายามในการตีความข้อมูล
3. นำไปบันทึกจัดแยกประเภทไว้ในหมวดหมู่ความคิดอย่างเหมาะสมเมื่อพบข้อมูลใหม่ก็จะเรียกข้อมูลนั้นกลับมาเพื่อเปรียบเทียบกับอีกครั้ง

จากแนวคิดของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่กล่าวถึงกระบวนการสร้าง มโนทัศน์ สามารถสรุปเป็นตารางสังเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์กระบวนการสร้างมโนทัศน์

De Cecco	Klausmeie	Wichai Wongyai	Preeyaporn Wonganutta roch	Kriangsak Charoen wongsak	Writer
1. สัมผัส	1. ชั้น Concrete Level เกิดการรับรู้มโนทัศน์นั้น	1. รับข้อมูลทางผัสสะ	1. สัมผัส และรับรู้ ด้วยการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม	1. เริ่มจากสมองรับข้อมูลเข้ามา	1. ชั้นรับรู้ข้อมูล
2. รับรู้	2. ชั้น Identity Level เข้าใจโดยอาศัยประสบการณ์เดิม			2. เปรียบเทียบข้อมูล	
3. จำ					
4. จำแนกแยกแยะ	3. ชั้น Classificatory Level ระบุความแตกต่าง / ลักษณะร่วมของมโนทัศน์	2. จำแนกข้อมูล	2. วิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลเหล่านั้น	3. เปรียบเทียบข้อมูลกับประสบการณ์เดิม และ วิเคราะห์จำแนกแยกแยะข้อมูลดังกล่าว	2. ชั้นพินิจพิจารณา
5.สรุปรวบยอดและแผ่ขยาย	4. ชั้น Formal Level สรุปมโนทัศน์ของสิ่งนั้นได้	3. เกิดความคิดเชิงมโนทัศน์	4. ตั้งสมมติฐาน	4.บันทึกข้อมูลนั้นลงในความคิด	3. ชั้นตกผลึกความคิด
		4. เกิดมโนภาพ	5. ทดสอบสมมติฐาน		
			6. สรุปสมมติฐานนั้น		

จากการศึกษากระบวนการคิดเชิงมโนทัศน์ดังกล่าว ผู้เขียนสามารถสรุปเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในวรรณคดีเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดเชิงมโนทัศน์ได้ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรับรู้ข้อมูล เป็นขั้นที่เกิดจากการสังเกต รับรู้สิ่งเร้า ซึ่งอาจเป็นภาพ ภาษา หรือสัญลักษณ์ในมิติต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นทักษะสำคัญเบื้องต้นในการคิด

2. ขั้นพินิจพิจารณา เป็นขั้นที่ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อที่จะตอบสนองอันเกิดจากการเข้าใจกฎเกณฑ์ หรือหลักการ หรือเหตุผล ในการเปรียบเทียบลักษณะความเหมือนหรือแตกต่างของสิ่งเร้านั้น

3. ขั้นตกผลึกความคิด เป็นขั้นที่เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งเร้านั้น ๆ และสามารถถ้อยโยงความคิดนั้นไปประยุกต์ใช้กับสิ่งเร้าใหม่

ทั้งนี้ผู้เขียนได้นำกระบวนการคิดเชิงมโนทัศน์มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดกระบวนการสอนคิดเชิงมโนทัศน์ดังนี้

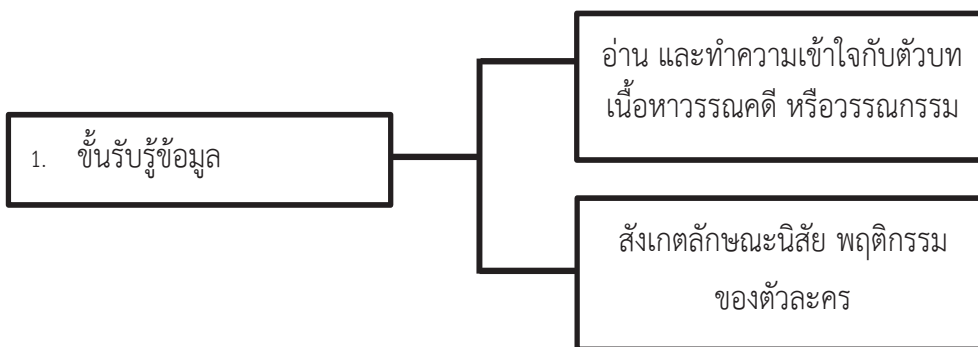
1. การคิดเชิงมโนทัศน์ มโนทัศน์ คือ ภาพที่เกิดขึ้นในใจ ของบุคคลเกี่ยวกับกลุ่มของสิ่งเร้าที่มีคุณสมบัติ คุณลักษณะร่วมกัน กลุ่มของสิ่งเร้าที่เป็นชนิด ประเภท วัตถุประสงค์ เหตุการณ์ หรือบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ Santrock (2003: 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการคิดเชิงมโนทัศน์ไว้ว่า การจะคิดหาเหตุผลเพื่อจะแก้ปัญหาใด ๆ ต้องอาศัยการมีมโนทัศน์ในสิ่งนั้น ๆ แม้ว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นการคิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ หรือที่เรียกว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ก็ตาม แต่การคิดนั้นก็ต้องอาศัยมโนทัศน์เดิมที่มีอยู่แล้วมาจัดเรียง ผสมผสานตัดบางสิ่งบางอย่างออกไป จนเกิดเป็นมโนทัศน์ใหม่หรือความคิดใหม่ขึ้นมา ฉะนั้นยังมีประสบการณ์มากเท่าใด ก็จะทำให้เกิดมโนทัศน์ได้มากขึ้นเท่านั้น โอกาสที่จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ก็มากการเข้าใจนามธรรมทางภาษาของมนุษย์หรือสัญลักษณ์ทางภาษาของมนุษย์ ก็ต้องอาศัย มโนทัศน์เป็นพื้นฐาน ตลอดจนถึงการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ก็ต้องอาศัย มโนทัศน์ มโนทัศน์จึงจัดเป็นเครื่องมือในการปรับแต่งหรือจัดการสิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้การมีมโนทัศน์ที่ถูกต้องและกว้างขวางจะเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษา

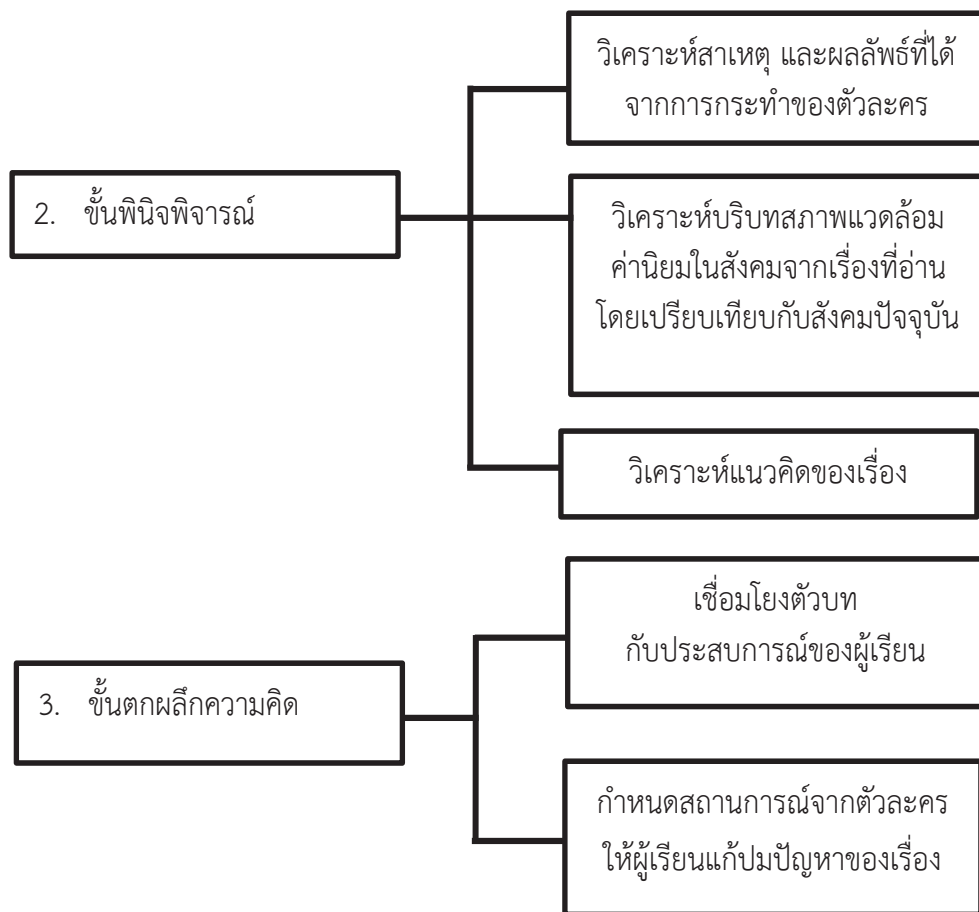
2. การสอนตามแนวคิดฐานวรรณคดี การจัดทำหน่วยการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดฐานวรรณคดีหมายถึง การนำวรรณคดี หรือวรรณกรรมมาเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้ แล้วจัดสาระการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับวรรณคดี หรือวรรณกรรมเรื่องนั้น ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางภาษา และพัฒนาเจตคติต่อวรรณคดี และการอ่านวรรณคดีเพื่อการค้นคว้า การจัดทำหน่วยการเรียนรู้วิธีนี้ใช้การจัดลักษณะแบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Intra Disciplinary Integrations) เป็นหลัก โดยการบูรณาการสาระการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม ภายในขอบเขตวรรณคดี หรือวรรณกรรมที่กำหนดทั้งนี้อาจใช้การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระ การเรียนรู้ (Inter Disciplinary Integrations) ร่วมด้วย โดยพิจารณาว่าวรรณคดีเรื่องนั้นสามารถเชื่อมโยงไปสู่สาระการเรียนรู้ใดได้บ้าง ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ตามแนวคิดฐานวรรณคดี สรุปได้ (Pornthip Sirisomboonvej, 2004) ดังนี้

1. ต้องมีการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือจุดประสงค์การเรียนรู้
2. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องส่งเสริมกระบวนการคิด กระบวนการศึกษาค้นคว้าการอภิปราย เชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง
3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ความรู้ทางภาษา และแนวคิดของวรรณคดีอย่างชัดเจน จะต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ ได้ฝึกทักษะทางภาษา และ การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความหลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกปฏิบัติ ตามศักยภาพ และความสนใจเฉพาะบุคคลผู้เรียนควรมีโอกาสนำเสนอผลงาน และคัดเลือกกิจกรรมดีเด่นมารวบรวมไว้ในแฟ้มพัฒนางาน
5. ผู้สอนควรแนะนำกิจกรรมเรียนรู้ที่ยากขึ้น เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติการเรียนรู้ขั้นต้นได้แล้ว

ดังนั้นการสอนภาษาไทยตามแนวคิดฐานวรรณคดี เป็นการจัดการเรียนรู้ภาษาแบบองค์รวม (Whole Language) คือ จัดสาระหลักการใช้ภาษา ทักษะการใช้ภาษา และวรรณคดี วรรณกรรมให้สอดคล้องกับภายในหน่วยการเรียนรู้วรรณคดี หรือวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนด ส่วนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยตามแนวคิดเดิมเป็นการจัดการเรียนรู้แบบแยกเนื้อหาเป็นส่วน โดยเนื้อหาแต่ละส่วนเป็นอิสระต่อกัน ผู้เรียนจะได้รับความรู้ลักษณะที่แบ่งแยก ซึ่งขัดแย้งต่อชีวิตจริง

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถวิเคราะห์เป็นกระบวนการสอนคิดเชิงมโนทัศน์ในวรรณคดีได้ ดังนี้





3. สรุป

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนวรรณคดี ครูผู้สอนควรปลูกฝังกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้กับผู้เรียนผ่านการวิเคราะห์ วิเคราะห์ลักษณะนิสัย หรือการกระทำของตัวละครได้อย่างมีเหตุมีผล ตลอดจนสามารถนำแนวคิดที่ได้การอ่านวรรณคดีไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยนำสิ่งที่ได้เรียนมาเปรียบเทียบ หรือเชื่อมโยงให้เข้ากับชีวิต วัย และประสบการณ์ของผู้เรียน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ผู้เรียนก็จะเห็นความสำคัญของการเรียนวรรณคดีมากขึ้น เนื่องจากผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุมีผล เพื่อนำไปสู่ข้อสรุป หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ อันเป็นเป้าหมายใน การจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

References

Ajjima Kirdpol. (1996). "Teaching Thai Literature Through Group Process." Sa-ang Damnoenswat (Eds.). *How to teach Thai Language to be Fun*, Bangkok: Chulalongkorn University Publishers.

- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (1996). *The Effective Secondary Education Research*. Bangkok: Khurusapha Press.
- De Cecco, John P. (1968). *The Psychology of Learning and Instruction: Educational Psychology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Deese, James. (1958). *The Psychology of Learning*. Tokyo: Mc Graw Hill.
- Klausmeier, Herbert J. (1994). "Concept learning and Concept Teaching." *Educational Psychologist* 27,(3): 267 -286.
- Klausmeier, Herbert J. and Ripple, R.E. (1971). *Learning and Human Abilities Educational Psychology*. 3rd ed. New York: Harper and Row.
- Kriangsak Charoensak. (2006). *Conceptual thinking*. 7th ed. Bangkok: Success Media.
- Kusuma Raksamanee. (2004). *Kusumawanna 4 : Journal Research of Literature*. Bangkok: Mae-Khamphang.
- Panya Borisudhi. (1999). *Analysis of Thai literature by Genre*. 2nd ed. Bangkok: The Royal Institute of Thailand.
- Pornthip Sirisomboonvej. (2004). "Unit of the Preparation in Thai Language by Literature-Base Approach." Phimphan Dechakhup, Pornthip Sirisomboonvej and Rachaneekorn Hongphanut (Eds.). *Curriculum and Development Curriculum by Educational Reform*. Bangkok: Chulalongkorn Univesity Publishers.
- Preeyaporn Wonganuttaroch. (1991). *Educational Psychology*. Bangkok: Charoenkit.
- Ruenruthai Sujjapun. (2006). *Aesthetic Taste of Literature*. Bangkok: Na Nakorn.
- Saithip Nukunkit. (1982). *Literary Criticism*. Bangkok: Khurusapha Press.
- Santrock, J. W. (2003). *Psychology*. 7th ed. Boston: McGraw-Hill.
- Sittha Pinijphuvadol and Others. (1972). *Introduction to Thai Literature*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Sriwilai Dorkchan (1985). *Theory and Practice in Literature Study*. Chiangmai: Faculty of Education, Chiangmai University.
- Surang Kowtakul. (2013). *Educational Psychology*. 11th ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Thompson, George G. (1959, July – September). *Educational Psychology*. New York: Appleton Century.
- Wichai Wongyai. (1989). "Concept Learning Teaching : The Principles." *Journal of Education Research* 19,18 – 32.